

גְּאוֹן עֵזְכֶם

ירושלים בלב המדבר

המעייין במדרש תנחומא לפרשת במדבר ימצא דבר פלא: קודם לכל דבר אחר, עוסק המדרש בירושלים. בשני הסימנים הראשונים מדובר על כאב החורבן, ובשני הסימנים הבאים מפליא המדרש לתאר את ערכו של בית המקדש לא לישראל בלבד, כי אם לעולם כולו, ואת קשר הדבקות שבין התורה לבית המקדש, שהתממש בישיבתה של הסנהדרין בטבורו של בית המקדש – לשכת הגזית. מה לכל זה ולפרשת במדבר, העוסקת בסדרי מחנה בני ישראל ובמניין הפקודים?

מה שקשה להבין במבט ראשון, מגלה עומק מופלא כאשר מתבוננים לעומק. ירושלים הרי אינה רק עיר, הר הבית אינו רק הר, בית המקדש אינו רק בית עצים ואבנים הממוקם בנקודה ספציפית על פני הגלובוס. כאשר אנו מדברים על ירושלים, אנו מדברים אודות נקודת החיבור בין כנסת ישראל לבין הקב"ה. כאשר אנו מדברים על בית המקדש, אנו מדברים על הדירה, על הבית, על חדר המיטות.

הדגם הראשוני לשלמות הזו הוא זה המתואר בפרשת במדבר בפרטי פרטים: עם ישראל לשבטיו חונה סביב, ואוהל מועד – מחנה שכינה, ירושלים בצורתה הקדומה – ניצב בטבורו. גם התורה היא חלק בלתי נפרד מן הסדר הזה, כפי שהאריך הרמב"ן לבאר ש"סוד המשכן הוא שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר"^א. המשכן הוא המשך מעמד הר סיני, ולכן התורה והמקדש הם צמד שאין להפרידו – מאז ועד עולם.

מתוך כך, יש טעם פנימי רב בסמיכות הזמנים שבין יום שחרור ירושלים (בשנת תשכ"ז) לבין פרשת במדבר. בניגוד לאידיליה המדברית, שאחזה תורה־משכן־לאום בשלמות אחת, בבחינת "והחוט המשולש לא במהרה ינתק"^ב, סדר הגאולה מפריד בין הדבקים ונותן להם להיות ניכרים כל אחד במעלתו ובחסרונו: תחילה קוממיות, התנערות ותחייה, שעדיין חסרה את מרכזה; ורק לאחר מכן ירושלים, שעדיין הולכת ונכבשת לפנינו, ואורה הכפול – אור המקדש ואור התורה – הולך ומפעפע בתוכנו.

^א רמב"ן לשמות כה ב.

^ב קהלת ד יב.

תשכ"ז לא הייתה כתש"ח. הכרזת המדינה והניצחון במלחמת תש"ח באו לנו כמיים קרים על נפש עייפה. הכול ייחלו לכך, הכול הרגישו שיצאנו ממוות לחיים, שבא עידן חדש בחיי עם ישראל, שהקב"ה מקבץ את גלויות ישראל והארץ מראה להם פנים יפות – אין לך קץ מגולה מזה.³ תשכ"ח תפסה אותנו בהפתעה. לא אנו יזמנו את השיבה לירושלים, ובמידה ידועה לא היו לנו תכניות ברורות מה לעשות בה משנפלה בידינו. י"ט שנים חי הגוף בלא ראש, ושמא בלא לב, ומשזכה בו בחזרה – לא ידע מה יעשה בו. להלן ניסיוננו להאיר צד מסוים בייחודה של ירושלים, ולתת פשר בדרך המיוחדת והסבוכה שאנו עושים לקראתו.

גאון תורה וקודש

פרשתנו, הנקראת בסמיכות ליום ירושלים, עוסקת בחלקה הגדול בקללות המאיימות על עם ישראל אם ילך כנגד רצון ה' יתברך. אחת הקללות החמורות היא "ושברתי את גאון עֲזָכֶם ונתתי את שמכם כברזל וארצכם כנְחֹשֶׁה"⁴. מכיוון ש"ידיעת ההפכים אחת הן"⁵, הרי שמתוך פסוק זה ניתן להבין עניינים הקשורים בסוד הגאולה, וביניהם: ביאור הברכה המופיעה בפרשתנו: "ואולך אתכם קוממיות" – בקומה זקופה"⁶, וכן מהות גאוותם ועוזם של ישראל. כך מובא בספרא לפרשתנו:

"ושברתי את גאון עֲזָכֶם" – זה בית המקדש. וכן הוא אומר: "הנני מחלל את מקדשי גאון עֲזָכֶם"⁷. רבי עקיבא אומר: "ושברתי את גאון עֲזָכֶם" – אלו הגיבורים שבישראל, כגון יואב בן צרויה וחבריו. אחרים אומרים: "ושברתי את גאון עֲזָכֶם" – אלו הגאים שהם גאונם של ישראל, כגון פפוס בן יהודה ולוליינוס אלכסנדרני וחבריו.⁸

הזיהוי הפשוט מבין השלושה הוא הראשון, המובא גם ברש"י על התורה. זיהוי זה, ככל הנראה, מתמקד בבית המקדש כמשכנה של התורה, שכך אומר בבא בן בוטא להורדוס, בשעה שבא לפניו וביקש ממנו תקנה על שהרג חכמי ישראל:

הוא סימא עינו של עולם, דכתיב: "והיה אם מעיני העדה"⁹, ילך ויתעסק בעינו של עולם, דכתיב: "הנני מחלל את מקדשי גאון עֲזָכֶם מחמד עיניכם"¹⁰.

³ סנהדרין צח, א.

⁴ ויקרא כו יט.

⁵ ספר העיקרים ב: טו; נצח ישראל פרק א.

⁶ כו יג וברש"י.

⁷ יחזקאל כד כא.

⁸ ספרא ויקרא כז ב.

⁹ במדבר טו כד.

כך אנו אומרים גם בתחנון של שני וחמישי: "עד מתי עוזך בשבי ותפארתך ביד צר" – רמז לארון הברית הנתון בשבי ולתפארת הר הבית הנתונה ביד צר. זהו גם הביטוי שבו אנו משתמשים כלפי גדולי ישראל מיוחדים במינם – "גאון עוזנו".

גאון גבורה

את דעת רבי עקיבא נניח לפי שעה ונפנה לדעתם של אחרים, הנוקבים בשמם של פפוס ולוליינוס כ"גאים שהם גאונים של ישראל". מי היו פפוס ולוליינוס, ומהי מעלת הגאות שיוחסה להם?

את פפוס בן יהודה אנו מוצאים במעשה מפורסם המובא במסכת ברכות, שבו הוא בא בדברים עם לא אחר מאשר רבי עקיבא:

תנו רבנן: פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה, בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהילות ברבים ועוסק בתורה. אמר ליה... עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה, שכתוב בה "כי הוא חייך וארך ימיך"^א – כך, אם אנו הולכים ומבטלים ממנה, על אחת כמה וכמה! אמרו: לא היו ימים מועטים עד שתפסוהו לרבי עקיבא וחבשוהו בבית האסורים, ותפסו לפפוס בן יהודה וחבשוהו אצלו. אמר לו: פפוס! מי הביאך לכאן? אמר ליה: אשריך רבי עקיבא שנתפסת על דברי תורה, אוי לו לפפוס שנתפס על דברים בטלים.^ב

לעומת רבי עקיבא, שמראה במעשה זה להט אש קודש של אהבת תורה יחד עם גבורה עצומה, שהובילה למסירות נפש על קידוש השם, פפוס בן יהודה מצטייר כפרגמטי. שמו היווני מעיד על היותו מאותה קבוצה שביקשה להידמות לזרים בעלי התרבות השלטת ולהתערות בחברתם. יהודי כזה, אין פלא שהסכים, ואולי אף העדיף, ללמוד את תורתו במחתרת ולא לחרף נפשו עליה עקיבא. היכן, אם כן, מתגלה בו "גאונם של ישראל"?

אלא שאין זה הסיפור היחיד אודות פפוס. כך מספרת הגמרא במסכת תענית:

כשביקש טוריינוס להרוג את לוליינוס ופפוס אחיו בלודקיא, אמר להם: אם מעמו של חנניה מישאל ועזריה אתם – יבוא אלקיכם ויציל אתכם מידי, כדרך שהציל את חנניה מישאל ועזריה מיד נבוכדנצר. אמרו לו: חנניה מישאל ועזריה צדיקים גמורים

^א מרגלא בפומיה דהראשל"צ הרב מרדכי אליהו זצ"ל כלפי החיד"א, למשל, שאותו כינה "גאון עוזנו ותפארתנו". וכן הגרי"מ חרל"פ כינה כך את מרן הרב זצ"ל: "גאון עוזנו ותפארתנו מאור ישראל וקדושו" (שיחות הרצי"ה, עמ' יג).

^א דברים ל כ.
^ב ברכות סא, ב.

היו, וראויין היו ליעשות להם נס, ונבוכדנצר מלך הגון היה, וראוי לעשות נס על ידו; ואותו רשע הדיוט הוא, ואינו ראוי לעשות נס על ידו; ואנו נתחייבנו כליה למקום, ואם אין אתה הורגנו – הרבה הורגים יש לו למקום, והרבה דובין ואריות יש לו למקום בעולמו שפוגעין בנו והורגין אותנו. אלא לא מסרנו הקב"ה בידך אלא שעתיד ליפרע דמנו מידך. אף-על-פי כן הרגן מיד. אמרו: לא זז משם עד שבאו דיופלי מרומי ופצעו את מוחו בגיזרין.⁷

רש"י מסביר שהרקע למעשה היה עלילת דם:

שנהרגו על בתו של מלך שנמצאת הרוגה, ואמרו: היהודים הרגוה, וגזרו גזרה על שונאיהן של ישראל, ועמדו אלו ופדו את ישראל, ואמרו: אנו הרגנוה, והרג המלך לאלו בלבד.

אם נניח שפפוס אחיו של לוליינוס הוא אותו פפוס בן יהודה, העומד בוויכוח עם רבי עקיבא⁷, הרי שהדמות המצטיירת ראויה להערצה דווקא בשל אופיה המעורב. פפוס לא היה צדיק כרבי עקיבא¹⁰, ועם זאת מסר את נפשו כדי להציל את לודקיא – היא לוד, עיר ואם בישראל. נראים הדברים שמסירות נפש זו באה לו בהשראת שיחתו עם רבי עקיבא, שהרי בפגישתם האחרונה ביטא את הערכתו העצומה כלפיו במילים "אשריך רבי עקיבא, שנתפסת על דברי תורה". ועדיין צריכים אנו ביאור מה ראו אחרים בפפוס, שגבורתו באה באיחור ולא נבעה מתוך מסכת חיים של מסירות לתורה ולקודש, ומדוע עיטרו אותו בעטרת גאון עוזם של ישראל.

גאון עושר

מקור אחר מתאר את דמותם של פפוס ולוליינוס כעשירים גדולים, שבשעה שנתנה מלכות הרשעה רישיון לבניינו המחודש של בית המקדש – "הושיבו פפוס ולוליאנוס טרפיזין מעכו עד אנטוכיא והיו מספקין לעולי גולה כסף וזהב וכל צורכם"¹¹.

גם מקור זה הפך לפרשנות אפשרית ל"גאון עֲזָכָם", כמובא במסכת גיטין:

⁷ תענית יח, ב.

¹⁰ כדעת הגר"א, המובאת בהמשך.

¹¹ שהרי הגמרא בפסחים נ, א אומרת: "הרוגי מלכות אין כל בריה עומדת במחיצתן", ומסיקה שאין הכוונה לרבי עקיבא וחבריו אלא לפפוס וחבריו – שלא היו צדיקים בחייהם, אך זכו למעלה יתרה בעקבות הריגתם.

¹² בראשית רבה סד: י.

מאי פרוסבול? אמר רב חסדא: פרוס בולי ובוטי. בולי – אלו עשירים, דכתיב: "ושברתי את גאון עֶזְרָא", ותני רב יוסף: אלו בולאות שביהודה; בוטי – אלו העניים, דכתיב: "העבט תעביטנו".¹⁷

הדברים תמוהים. מה לעושרם של בולאות שביהודה אצל גאון עוז התורה והקודש? כיצד מדברים "אחרים" אודות גבירים עשירים, במקום שתנא קמא מזכיר את בית המקדש? האם יש ערך לכסף ולזהב לעומת מקדש ה'? במיוחד מפליאים דבריו של הגר"א, שכתב על פפוס ולוליינוס את הדברים הבאים:

אוי לפפוס שנתפס על דברים בטלים – פירוש על מה שהשיב לו רבי עקיבא תשובה על דבריו והוא שתק ולא דחה דבריו של רבי עקיבא, לכך נתפס... אבל אי אפשר לפרש דברים בטלים ממש, דח"ו לומר כן עליו, דהוא היה גדול הדור¹⁸ ועשיר ומכובד גדול כדאיתא "משמת פפוס ולוליינוס נגדעה קרן ישראל ואין עתידה לחזור עד משיח בן דוד".¹⁹

ודוק, לפי דברי הגר"א לא נגדעה קרן ישראל כל ימיהם של פפוס ולוליינוס, אף שבית המקדש כבר חרב, ורק עם מיתתם נגדעה. עד כדי כך הגיעה מעלת עושרם וגבורתם?

יואב בן־צרויה ושמעון ברי־כוכבא

נשוב לדברי רבי עקיבא, שדבריו דורשים עיון. אם רבי עקיבא מבקש לרומם את מעלת הגבורה בישראל, מדוע הוא מפליג אלף שנה קודם לזמנו עד ליואב בן־צרויה, גיבורו של דוד? האם בדורו שלו – דור החורבן – לא היו גיבורים הראויים להיזכר? היכן הוא ברי־כוכבא, גיבור ישראל, האיש שעליו קרא רבי עקיבא "דרך כוכב מיעקב", שראה בו משיח ונטל חלק פעיל בפעילותו כנגד מלכות רומי?

הרב ראובן מרגליות ז"ל כתב על כך דברים מחכימים. הוא מזכיר את הדמיון בין אחריתו של יואב בן צרויה לאחריתו של בר כוכבא – שניהם נכשלו בשפך דם נקי: יואב בהריגת אבנר בן נר וברי־כוכבא בהריגת רבי אלעזר המודעי – ומתוך כך מגיע למסקנה מפתיעה:

באותם הימים הטורפים קשה היה לאדם מישראל לבטא בגלוי את הגות לבבו, מלכות הרשעה פיקחה על כל דבר שיצא מפי דְבַרֵי האומה, אז הוכרח הדורש והמספיד להסב את דבריו על מאורע מתקופה קדומה, לקרוא לבן זמנו ותקופתו

¹⁷ גיטין לו, ב-לז, א.

¹⁸ תואר "גדול הדור" מיוחד לאנשי מעשה צדיקים, ראה רש"י פסחים מט, ב ד"ה "גדולי הדור".

¹⁹ אמרי נועם, ברכות סא, ב.

בפסידונים [=שם עט] היסטורי, והשומעים שחיו וסבלו יחד עמו הבינו על מי הוא מדבר ולאיזה מאורע הוא מכוון.

יואב בן־צרויה, שר צבא ישראל, מכונן מלכות יהודה, אדם נקי מכל עוון, האיש שהפקיר את עצמו ואת ביתו לכל צורכי העם, האדם הזה נכשל על ידי ששפך דם נקי והרג את עמשא... כשעמד רבי עקיבא להספיד את ברי־כוכבא לקח לו כסמל את יואב בן־צרויה, שגם הוא נכשל כמוהו, ועל ידי זה נשברה גאון עוזם של ישראל ונתבטלה התכנית לבנות מחדש את בית מקדשה של האומה.²

אם כן, עיקר כוונתו של רבי עקיבא הייתה אכן – כמצופה – לברי־כוכבא, כוכב הגבורה שהאיר קצרות ובהירות את חשכת דור החורבן.

מתוך כך נבוא ונלמד על המכנה המשותף בדעתם של רבי עקיבא ושל "אחרים": בר כוכבא, פפוס בן יהודה ולוליינוס אלכסננדי היו כולם בעלי מעלה מיוחדת שראויה לציון בפני עצמה. ברי־כוכבא בגבורתו, פפוס ולוליינוס בגבורתם ובעושרם. בעוד הדעה הראשונה שבמדרש ההלכה מציינת את המובן מאליו, שגאון עוזם של ישראל הוא בית המקדש והתורה שבתוכו, מציינים התנאים שראו בחורבן הבית ובחושך שהשתרר לאחרייו את התכונות המשלימות, שבהן ועל ידן יתקומם העם, ובמרכזו התורה והקודש.

ניתן היה להקשות מדוע זקוקים אנו לדמויות שאחזו רק בחלקים מן השלמות הישראלית, כאשר יש לנו דמות כרבי עקיבא – תורה וגבורה במקום אחד. אך מן הגמרא אנו רואים בבירור שדווקא בגבורתם של אלו שאינם מחובשי בית המדרש יש מעלה עליונה ומיוחדת: "הרוגי מלכות – אין אדם יכול לעמוד במחיצתן. מאן נינהו? אילימא רבי עקיבא וחבריו, משום הרוגי מלכות ותו לא? אלא הרוגי לוד"^{כא}.

הביטוי "הרוגי מלכות" אינו מכוון כלפי רבי עקיבא וחבריו, לדברי הגמרא, משום שיש להם זכויות רבות אחרות המרוממות אותם מעל חלקו של כל אדם בעולם־הבא. אבל אם נעמיק בכך, דומה שיש הבדל נוסף בסגנון מסירות הנפש: רבי עקיבא נהרג בסגנון הגלותי, מתוך רדיפות וניסיונות שנכפו על ישראל ביד אויב אכזרית, בבחינת "כי עליך הרגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה"^{כב}. ברי־כוכבא, שרבי עקיבא השתאה לפועלו, היה חייל ומצביא שהשליך נפשו מנגד באופן אקטיבי, למען גאולת ישראל. כמוהו, אם כי באופן אחר, היו גם פפוס ולוליינוס, שהכניסו את צווארם בחבל התלייה מבלי שיתבקשו לעשות זאת.

^כ עוללות, ספריית "במישור", ירושלים, תש"ז, עמ' 39-40.

^{כא} פסחים נ, א.

^{כב} תהלים מד כג.

גבורה וקודש - הזדמנות והחמצה

מכנה משותף נוסף, המאחד את כל הדמויות הנזכרות, הוא החמצת הייעוד. בר כוכבא הראה גבורה עצומה, שיצרה שעת כושר מיוחדת לקוממיותה של מלכות ישראל, אך החמיץ את ההזדמנות מפני כישלון שהזדמן לו.

כך קרה גם לפפוס ולוליינוס, כמסופר במדרש: "בימי רבי יהושע בן חנניה גזרה מלכות הרשעה שייבנה בית המקדש, הושיבו פפוס ולוליאנוס טרפיזין מעכו עד אנטוכיא והיו מספקין לעולי גולה כסף וזהב וכל צורכם"²¹. כל הונם העצום של שני גאים הללו נשטח על שולחנות שהוצבו בדרכים העולות מן הגולה, ובלבד שתנוצל השעה וייבנה בית המקדש. בסופו של דבר חיבלו הכותים בדבר, והסיתו את אדריינוס לבטל את הרישיון באמתלאות שונות.

מתוך כך מתקבלת התמונה הבאה: אל מול מעלת הקודש, בית המקדש, שהוא בוודאי ראוי להיקרא גאון עוזם של ישראל, ניצבת מעלת הגבורה/הגיאאות – שיש בה גם גבורה וגם עשירות מופלגת. מעלה זו ראויה לשם בפני עצמה, משום שהיא הכרחית לבניינו המחודש של המקדש ולצמיחתה המחודשת של התורה. אולם יש לה קיום רק כאשר היא עושה את תפקידה, דהיינו: דבקה בקודש ומתמסרת לקוממיותו.

הדברים מודגשים היטב בהספדו של מרן הרב קוק זצ"ל על הברון דה־רוטשילד, איש בעל זכויות כבירות בחידוש היישוב היהודי בארץ:

"ושברתי את גאון עֲזָכָם' – תני רב יוסף: אלו בולאות עשירין שביהודה". דייקו לומר "בולאות שביהודה" ולא שבגליל, כיוון שערכו המיוחד של שבט יהודה היה בזה שהיה "שכנו של מקום"²². רק אותן בולאות שבהם שכניו של מקום, הם שאפשר לכנותם בשם "גאון עוזנו". גאונם של ישראל ועוזם.

בספרא דרשו על הפסוק הזה: "גאון עֲזָכָם' – זה בית המקדש; רבי עקיבא אומר: אלו הגיבורים שבישראל; ואחרים אומרים: אלו הגאים, שהם גאונם של ישראל, כגון פפוס ולוליינוס".

כשאנו בודקים במעשיהם של שני עשירים אלו, שהעמדו בתור דוגמא לעשירי ישראל. מוצאים אנו שבשעה שהגיעה השמועה על בניין בית המקדש ובניין ארץ ישראל העמידו עשירים אלו שולחנות על פרשת הדרכים, והיו מספקין לעולי גולה כסף וזהב וכל צורכם, למען יוכלו להתבסס בבואם ארצה. הם העמידו את

²² סנהדרין יא, ב.

המיליונים שלהם לרשותו של העם. עשירים כאלה מוכתרים בצדק בתואר גאון עוזנו.^{כד}

ההזדמנות, המובילה לגאולה ולקוממיות, היא התמסרות הגבורה והעושר לבניין הקודש. ההחמצה, היא כאשר הערכים נפרדים זה מזה. אם מתוך היסח הדעת וכישלון רגעי, כמקרהו של בר כוכבא, ואם באשמת גורם חיצוני שלא הניח לעושר לעשות את שלו, כמקרה פפוס ולוליינוס.

נפשות גדולות ואמיצות

הקודש, הגבורה והעושר צריכים להיות כרוכים יחד. רק זוהי שלמות אמיתית, רק זוהי קוממיות אמיתית. כשישראל יושבים על אדמתם והאומה חיה בכל המובנים, מוכרח הדבר שגדלותה תתבטא בכל מישורי הגאון והעוז הללו. אם חסר אחד מהם, הרי זה סימן של דעיכה.

בזמן הגלות, מנושלים מארצנו וממקום קודשנו, נשבר גאון עוזנו בכל המובנים הללו. על כך התבטא מרן הרב קוק זצ"ל בתגובתו הידועה לסופר אז"ר: "מארת אלקים היותר נוראה של הגלות היא מורך הלב"^{כה}, חלישות וקטנות המתבטאת בכל תחומי החיים, הגשמיים והרוחניים.

ולעומת זאת אמיתת החיים, כפי שאנו מצפים להם בעידן של גאולה שלמה, היא גדלות ועוז, כדבריו במקום אחר:

"ואמר רבא: לא איברי עלמא אלא לצדיקים גמורים ולרשעים גמורים"^{כז}... היצירה על מתכונתה נוסדה שיהיו הנפשות נפשות גדולות ואמיצות, בעלי כוח ורצון כביר וראויות לעשות גדולות. על כן כשיהיו צדיקים יעשו צדקות גדולות ורבות ערך ויהיו לברכה בארץ, וכשיהיו רשעים יהיו מרגיזי ארץ ומרעישי עולם ברשעם, אבל יהיו אנשים גדולים רבי פעלים... אבל הבינונים, הנדים בחפצם כאשר ינוד הקנה, הם אינם האנשים של שלמות היצירה. שכיוון שהאדם עלול לנטות פעם לטוב ופעם לרע הוא אות על רפיון נפשו וקטנותה.^{כח}

מתוך כך נשוב ליום שחרור ירושלים, ונמצא כי הם הם הדברים. מתוך הלכות היום, הסוגיה הדחופה ביותר שיש לעסוק בה היא סוגיית המתח שבין יום העצמאות ליום ירושלים. השיח

^{כד} מאמרי ראי"ה, עמ' 393.

^{כה} שם, עמ' 504.

^{כו} ראה ברכות סא, ב.

^{כז} עין ראי"ה ברכות ט: רכד.

הציבורי מלמד שלמרות הרגש הציבורי החי הקושר אותנו לירושלים, ישנם רבים שבעיניהם העיר שבטבור הארץ ועוד יותר מכך ההר שבטבורה שלה – הם ירושה שקשה להתמודד עמה. תביעה בלתי מבוררת, החותרת תחת שלוות החיים ומזכירה שוב ושוב שלא באנו עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה.

המתח הוא חבלי הלידה של הציבור המחודש בין ערכי הגאות והקודש. ימי התקומה, יום העצמאות ויום הזיכרון, הם ימי הגבורה הלאומית. המדינה שנבנתה מאז ועד היום מציגה קבל העולם כולו את העשירות הלאומית. לנפשות גדולות זכינו, אבל לחיבורה של הגדלות אל הקודש – לא במקרים בודדים בלבד, אלא כתכונת חיים לאומית – עוד מייחלות עינינו. מארת הגלות, "ושברתי את גאון עזכם", עדיין לא סרה מעמנו במלואה, ואנו מצפים ומייחלים לחזרת גאון עוזנו במלוא תפארתו.

שחרורה של ירושלים הוא הפרק שאמור היה לחתום את שלמות הגאולה, להחזיר את קרן ישראל למקומה ולהשיב לנו את גאון עוזנו במלוא מובנו. ירושלים, בית המקדש, לשכת הגזית וחידוש הסנהדרין. הציפייה היא זו צדדית: מחד, אנו מצפים לגבורה שתתרום אל הקודש, לגיבורים ועשירים שיהיו מקשיבי לקחם של חכמים, כפפוס שהטה אוזן לרבי עקיבא וחייו התרוממו עד כדי כך שאין איש יכול לעמוד במחיצתו. מאידך, אנו מצפים לתורה שתאמץ גבורה ועושר, שתהיה תורת ארץ ישראל, חופשייה מההגבלות שנכפו עליה בארץ העמים – "כיוון שגלו ישראל ממקומן אין לך ביטול תורה גדול מזה"^{כח}.

אנו זקוקים לנשמות גדולות כאלה, שידעו לחבר בין התחייה הלאומית לבין נשמת הקודש שבאפה, וכדברי מרן הרב קוק זצ"ל: להפיח רוח חיים בגווייה הלאומית. יהי רצון שנזכה לכך במהרה בימינו.